

Τελικά, ακόμα και αν δεν συμφωνείς με κάποιον, πάντα κάτι μένει απ' την κουβέντα. Γι' αυτό δεν πρέπει να κλείνουμε το στόμα μας! **Κλείνει η Παρένθεση]**

Η ελευθερία επιτρέπεται(!), φτάνει να μην προσκρούει στις καθιερωμένες αντιλήψεις. Έτσι λοιπόν, όταν ο κανόνας, η κοινωνική συνήθεια είναι το ξενοδοχείο, το δωμάτιο, η οργάνωση που χρεώνεται, εσύ που διεκδικείς το διαφορετικό έχεις να αντιμετωπίσεις προβλήματα. Με τον νόμο. Και με την κοινωνία, ακολούθως. Είναι όπως ο Άλλος που, με την παρουσία του, θίγει την αίσθηση συνοχής και ταυτότητας της ομάδας. Εδώ, ο «σκηνίτης» θίγει τον καθωσπρεπισμό, την «Τάξη και ασφάλεια». Α, και να μην ξεχάσω: θίγει και την *ανάπτυξη*.

Η Ελευθερία και η Ανάπτυξη

Ανάπτυξη! Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '90, σε πολλά μέρη όπου γινόταν επί χρόνια ελεύθερη κατασκήνωση άρχισαν να παρατηρούνται προβλήματα. Σε όλες τις περιπτώσεις το ζήτημα είχε να κάνει με την ανάπτυξη – είτε αυτή που είχε συντελεστεί είτε αυτή που επιθυμούνταν/επιδιώκονταν. Και τα επιχειρήματα, σε όλες τις περιπτώσεις, ήταν πανομοιότυπα.

Πήγα για πρώτη φορά στην **Ικαρία το 1999** σε οργανωμένο camping, στον Αρμενιστή. Τότε πρωτοπήγα και στην παραλία του Να για μπάνιο. Φτάνοντας εκεί είδα μια πινακίδα που έλεγε «Απαγορεύεται το camping και ο γυμνισμός». Στην παραλία, φυσικά, οι μισοί ήταν γυμνιστές, και στο ποτάμι υπήρχαν δεκάδες κατασκηνωτές. Ειρωνεία! Αν και δεν ξαφνιάζομαι πλέον: όπου υπάρχει μια απαγόρευση, υπάρχει η αντίστοιχη πρακτική από πίσω της. Ή αντίστροφα: όπου υπάρχει μια τάση ή πρακτική, εκεί μπορεί να βρει έδαφος η απαγόρευση. Αλλιώς η απαγόρευση δεν θα είχε λόγο ύπαρξης. Ακριβώς όπως και τα ταμπού. Αν και τα *ταμπού* αναφέρονται, επιπλέον, και σε απαγορευτικές (κοινωνικά) *επιθυμίες*, και όχι μόνο σε πρακτικές. Είναι πιο αυστηρά, λογοκρίνουν πριν την πράξη. Είναι βαθύτερα ριζωμένα στο *κοινωνικό*.

Η απαγόρευση στον Να ήρθε ως αποτέλεσμα μιας αλληλουχίας πραγμάτων. Αρχικά, κατά τις δεκαετίες '60-'70, υπήρξαν κάποιοι που επέλεξαν μακρινά, ήρεμα, αλώβητα από τον κόσμο μέρη για να κάνουν τις παρατεταμένες διακοπές τους σε συνθήκες πραγματικής διακοπής από τον καθημερινό βίο. Τότε βέβαια δεν ήταν δύσκολο να τα βρουν: ακόμη και σε κεντρικές σήμερα παραλίες της Νάξου έκαναν ελεύθερη κατασκήνωση και γυμνισμό πριν 20 χρόνια. Καθώς όμως ερχόταν η... ανάπτυξη, η επιλογή γινόταν πλέον η άγηση (τότε) γραμμή: Σαμοθράκη, Γαύδος, Φολέγανδρος, Ικαρία, Ανάφη, Αμοργός...

Μάλιστα, στα ίδια αυτά μέρη, πήγαιναν στις πιο απομονωμένες παραλίες.

Πριν από τη δεκαετία του '60 αυτή η επιλογή ήταν μεμονωμένη, περιορισμένη. Άλλωστε, οι διακοπές, ο τουρισμός και η ανάγκη για επιστροφή στη φύση είναι μια πρόσφατη ανάγκη που σχετίζεται με τον αστικό τρόπο ζωής και τη συγκέντρωση των ανθρώπων στις πόλεις. Απ' τις οποίες θέλει κανείς να ξεφύγει.

Ακολούθησαν κι άλλοι, κι άλλοι, κι άλλοι. Όχι πλήθος, ακόμη, αλλά αρκετοί που μάθαιναν γι' αυτά τα μέρη και ήθελαν να τα επισκεφτούν. Ο γυμνισμός ήταν το φυσικό επακόλουθο της φυγής στη φύση, σε τόπους παρθένους και μακρινούς. Κάποιοι ντόπιοι στην αρχή επωφελούνταν απ' την κατάσταση. Οι ταβέρνες πάνω από τον Να πλήθηναν. Έβαλαν και ντουζιέρα για να πλένεται ο κόσμος που μετά θα έτρωγε εκεί. Αλλού ανοίχτηκε χωματόδρομος για να φτάνει πιο κοντά στην παραλία το μεταφορικό μέσο. Κάπου-κάπου, άρχισαν να γίνονται δωμάτια. Η προσέλευση του κόσμου έγινε ευρύτερη.

Ήδη στις αρχές του '90 οι λεγόμενοι «εναλλακτικοί προορισμοί» ακούστηκαν πολύ, για να γίνουν μόδα στα τέλη της δεκαετίας από τους κουρασμένους με την πολυκοσμία πληθυσμούς της πόλης. Τα μοδάτα περιοδικά έδωσαν την ώθηση. Έγραψε ο Πέτρος Κωστόπουλος στο *NITPO* για τους Φούρνους και τα Κουφονήσια και έτρεξαν όλοι κατά συρροή. Ακριβύνη και η αστακομακαρονάδα στους Φούρνους: ευκαιρία να τα αρπάξουν οι ντόπιοι από τους πρωτευουσιάνους που όλο τόνιζαν πόσο φθηνά ήταν. Στα Κουφονήσια κάποιος ιδιοκτήτης έβαλε συρματόπλεγμα γύρω από έναν χώρο, πέταξε και δύο τουαλέτες μέσα και το ονόμασε *camping*. Όποιος πήγαινε από τούδε και στο εξής να στήσει τη σκηνή του αλλού, όπως πρώτα, ο ιδιοκτήτης φώναζε την αστυνομία. Η παραλία γέμισε μαγιά και έγινε πασαρέλα από εκείνους που ακολούθησαν πιστά –για άλλη μια φορά– το πρόσταγμα που καθιστούσε τη Μύκονο «out» και το εναλλακτικό «must». Τώρα αυτοί, οι «εναλλακτικοί μοδάτοι», στραβοκοιτούσαν τους γυμνιστές.

Στην **Ανάφη το 2003** έδωξαν όλους τους κατασκηνωτές από το νησί. Ούτε στον Ρούκουνα, την καθιερωμένη τους παραλία, δεν τους αφήσανε. «Γιατί η Σαντορίνη, δίπλα, είναι τόσο αναπτυγμένη», σκέφτηκαν. «Μπορούμε κι εμείς!» Όχι, δεν διαβάζω τη σκέψη: το έλεγαν ανοιχτά. Το σκεπτικό ήταν: «Να διώξουμε τους λεχρίτες από την παραλία: να πάνε στα δωμάτια. Μας χαλάνε το *image*! Να γίνουμε κι εμείς κλιδάτος προορισμός, να ακριβύνουμε τα πάντα, να βγάλουμε λεφτά!»

Η ανάπτυξη όμως που περίμεναν δεν ήρθε. Τα μαγαζιά τους έμειναν άδεια. Ο τουρισμός της Σαντορίνης δεν πήγε στην Ανάφη. Φυσικά! Γιατί να πάνε; Επειδή είναι δίπλα; Τι αστείο σκεπτικό! Το κάθε μέρος προσφέρει κάτι μοναδικό. Και διαφορετικό άλλωστε. Ζήλεψαν τον πλούσιο γείτονα και

έχασαν κι αυτά που είχαν. Διότι οι ελεύθεροι κατασκηνωτές δεν πήγαν να μείνουν στα δωμάτια, όπως είχαν φανταστεί· η επιλογή της ελεύθερης κατασκήνωσης είναι συνειδητή. Κι έτσι, όχι μόνο οι νέες επενδύσεις σε τετραγωνισμένο μπετόν απέτυχαν, αλλά άδειασαν και τα υπόλοιπα μαγαζιά τους: μπαρ, ταβέρνες, μίνι-μάρκετ, φούρνοι, ταξιδιωτικά πρακτορεία! Διότι όλοι αυτοί που, όντως δεν τους άφηναν χρήματα στα δωμάτια, άφηναν σε όλη την υπόλοιπη οικονομία. Και έδιναν και ζωή στον τόπο τα καλοκαίρια.

Οι Αναφιώτες το μετάνιωσαν. Δεν δούλεψαν εκείνο το καλοκαίρι. Φαντάζομαι πως άρχισαν οι γκρίνιες. Ίσως κάποιοι να είπαν: «Τι τα διώξαμε τα παιδιά, δεν μας πείραζαν!». Θα σκέφτηκαν πιο λογικά, πιο ανθρώπινα. Αν και για λάθος λόγο [Μα, τι αστείοι που είναι οι άνθρωποι όταν οι αρχές και οι ιδέες τους καθορίζονται από την τσέπη τους!]. Την επόμενη χρονιά οι Αναφιώτες επέτρεψαν στους «σκηνίτες» να ξαναπάνε στο νησί, αλλά κατά τη διάρκεια της μέρας έπρεπε να ρίχνουν τις σκηνές, να μην φαίνονται! Και, πού και πού, εμφανίζοταν η αστυνομία με το τζιπ ρίχνοντας τους προβολείς στην παραλία. Έτσι για να θυμίζουν ότι, ε, εδώ είμαστε, σας ελέγχουμε! Υποκρισία. Γελοιότητα.

[Παρένθεση: η αιτία της υποκρισίας

«Βρε παιδιά, ξέρετε τι πρέπει να κάνετε για να μην έχετε κανένα πρόβλημα; Να ρίχνετε τις σκηνές κατά τη διάρκεια της μέρας!», είπε ένας αστυνομικός συνωμοτικά στον Θάνο όταν πήγε με κάποιους συναδέλφους για να επιβάλουν την «τάξη» στην παραλία.

Για καλό το είπε αυτό ο αστυνομικός. Και αρκετοί άλλοι που σου λένε, αφού μπορείς να βρεις την άκρη, κάν' το πλαγίως! Τήρησε τον τύπο του νόμου, και άσε την ουσία του. Έτσι, κι εσύ θα είσαι εντάξει κι εμείς θα μπορούμε να κάνουμε τα στραβά μάτια. Κι ας εξαρτάται έτσι η ελευθερία σου από την ανοχή μας. Θα μας ανεχτείς κι εσύ κάποια άλλη στιγμή. Κι ας φτιάχνουμε έτσι μια κοινωνία συνενόχων.

Σε όλες τις αφορμές, και όχι μόνο την κατασκήνωση. Πλαγιοδρόμηση. Σε αναγκάζουν στην παρανομία και μετά σου προσφέρουν και την ανοχή τους. Οι συμπολίτες σου. Που κι αυτοί αναγκάζονται να κάνουν το ίδιο σε άλλες περιπτώσεις. Και ούτω καθεξής. Αντί να πάρουν όλοι ξεκάθαρη θέση απέναντι στο ζήτημα, ή να υποστηρίξουν ανοιχτά τη θέση σου, ή και την αντίθετη, σε παροτρύνουν στην παρανομία εν μέσω ανοχής. Πώς; Σωπαίνοντας. Πετώντας τη σκόνη κάτω απ' το χαλί. Για να φαίνεται καθαρό το σπίτι. Κι ας έχουν μαζευτεί εκατομμύρια ακάρεα από κάτω.

Η σιωπή, όμως, δεν εγκαθιδρύει μόνο την υποκρισία και τη γελοιότητα. Ακόμη χειρότερα, εκπαιδεύει τους πολίτες στην παρανομία. Στην αποδοχή της παράκαμψης του νόμου. Που στη σύγχρονη Ελλάδα έχει φτάσει στο ανώ-

τατο σημείο της: τον χλευασμό όποιου επιμένει να τηρούνται οι διαδικασίες, όποιου επιθυμεί να λύνεται το πρόβλημα αντί να κουκουλώνεται. «Κάνε τη δουλειά σου και μην ασχολείσαι μωρέ!». Και στο τέλος, δεν ξεχωρίζει το σωστό απ' το άδικο, το λογικό απ' το παράλογο.

Σιωπή. Στρουθοκαμηλισμός. Υποκρισία. **Κλείνει η Παρένθεση]**

Οι κατασκηνωτές της Ανάφης στράφηκαν στη Γαύδο – ίσως το τελευταίο οχυρό της (μαζικής) ελεύθερης κατασκήνωσης στην Ελλάδα. Όμως, η Γαύδος είχε και αυτή γίνει ήδη της μόδας: πολύς κόσμος ξεκίνησε αυτό το μακρινό κι αβέβαιο ταξίδι από τα τέλη του '90. Αβέβαιο διότι, όταν ξεκινάς για εκεί είναι άγνωστο το πότε θα φτάσεις. Όπως και το πότε θα φύγεις. Στο Λυβικό πέλαγος φυσάει άλλος Θεός.

Καθώς, όμως, άρχισε να γίνεται γνωστό το μέρος, από αυτούς που χρόνια πήγαιναν εκεί, κάποιοι σκέφτηκαν να βγάλουν χρήματα. Γιατί να μην αναπτυχθεί το μέρος, σκέφτηκαν. Αυτό δεν είναι κακό ή λάθος. Λάθος είναι η έννοια της ανάπτυξης να συνοδεύεται από συγκεκριμένες συνακόλουθες πρακτικές. Άρχισαν λοιπόν να χτίζουν σιγά-σιγά δωμάτια στο Σαρακήνικο, μιας και εκεί έφτανε ο δρόμος. Μετά, ο Αη Γιάννης είναι 10 λεπτά με όχημα και άλλα 15 με τα πόδια ως την παραλία. Το κομμάτι αυτό απ' τον δρόμο ως την παραλία, παραμένει ανέπαφο επειδή θεωρείται αρχαιολογικός χώρος.

Στο Σαρακήνικο λοιπόν, χτίστηκαν κάποια δωμάτια, και μερικές ακόμη ταβέρνες. Το μέρος έδειχνε ιδανικό για οικογενειακές διακοπές – ανδρόγυνα, παιδιά... Δεν ξέρω γιατί αλλά φαίνεται πως η *οικογένεια* φέρει έναν συμβολισμό, ένα συντηρητικό αντανακλαστικό στους ανθρώπους. Ωσάν αυτή να είναι το σύμβολο του δήθεν, του καθωσπρεπισμού, της απόλυτης υπερπροστασίας. Που καταντά καταπίεση και ανελευθερία. Δεν κάνει τα παιδιά να βλέπουν το γυμνό σώμα, θεωρούν κάποιοι. Και, κρύβουν πίσω από το αθώο παιδικό βλέμμα τον δικό τους πουριτανισμό χρησιμοποιώντας το ως τέλειο άλλοθι. Έτσι, μιας και δεν συνέφερε να τα βάλουν με την κατασκήνωση (προς το παρόν), είπαν να τα βάλουν με τον γυμνισμό. Εδώ θα το λανσάρουμε για οικογενειακές διακοπές, να μένουν στα δωμάτια μας, να τρώνε στις ταβέρνες μας και τα παιδιά τους να παίζουν αμέριμνα στους ήσυχους (ακόμα) χωματόδρομους, σκέφτηκαν οι πονηροί Γαυδιώτες και Κρητικοί.

Ιούλιος 2003: «Απαγορεύεται ο γυμνισμός». Η επίσημη ταμπέλα αναρτήθηκε στην παραλία του Σαρακήνικου. Στην άκρη της Ελλάδας· όπου κανείς δεν ενοχλούσε κανέναν όπου το μέρος έγινε γνωστό από τους ανθρώπους που απολάμβαναν αυτή την ελευθερία, τη χαλαρότητα. Που είναι αποκλεισμένοι σε όλα τα άλλα μέρη της Ελλάδας. Και τώρα τους κυνηγούν και στο τελευταίο άκρο αυτού του τόπου. Γιατί; Επειδή θέλουν να λιάζουν το κορμί

τους όπως τους γέννησε η μάνα τους... Όπως τους ξέβρασε η στοργική μήτρα της.

Ο Νίκος, καθηγητής γύρω στα 45, πήγε για μπάνιο στο Σαρακηνικό. Η φίλη του μας περιέγραψε το σκηνικό: «Τον πλησίασε ένας μπατσούλης και του είπε να ντυθεί επειδή απαγορεύεται ο γυμνισμός. Ο Νίκος άρχισε να χοροπηδά σαν μικρό παιδί προς τη θάλασσα. “Αν μπορείς πιάσε με” του είπε. “Έλα πιάσε με”. Και ο μπάτσος, το όργανο της τάξης, να τον κοιτά αμήχανος κάτω απ’ τον ήλιο που τσουρουφλούσε καθώς ο Νίκος βρισκόταν μέσ’ στη θάλασσα, με το τσουτσούνι του έξω να χοροπηδά προκλητικά πάνω κάτω τσαλαβουτώντας στα νερά». Αστείο σκηνικό. Η αστεiosότητα πάντα συνοδεύει την απαγόρευση άλλωστε! Την ξήλωσαν την ταμπέλα οι κατασκηνωτές. Οι... υπεύθυνοι την ξαναβάλανε. Για να ξαναξηλωθεί. Οριστικά πια από όσο γνωρίζω. Ο κόσμος όμως «σπάστηκε». Παντού απαγορεύσεις; Γιατί; Το Σαρακηνικό άδειασε. Φύγαν όλοι. Πήγαν στον Αη Γιάννη. Τα δυο μίνι-μάρκετ στο Σαρακηνικό, από όπου οι κατασκηνωτές προμηθεύονταν χίλια δυο πράγματα, άδειασαν. Στις ταβέρνες λιγότεψε ο κόσμος. Οικονομική καταστροφή!

Σε μια κατάσταση, σε μια οποιαδήποτε κατάσταση (προσωπική, οικογενειακή, επαγγελματική, εθνική) πότε γίνεται ένα λάθος; Ποιο είναι το λάθος; Λάθος είναι το λάθος καθαυτό; Ή μήπως είναι η συνέχισή του, η αδυναμία αντιμετώπισής του, η άρνησή του; Αν η απάντηση είναι η πρώτη, τότε οι άνθρωποι θα’ πρεπε να είναι τέλειοι, να μην κάνουν ποτέ λάθη. Αν η απάντηση είναι η δεύτερη, τότε οι άνθρωποι θα’ πρεπε να είναι ειλικρινείς, υπεύθυνοι, θαρραλέοι. Άνθρωποι και όχι στρουθοκάμηλοι.

Πώς αντέδρασαν, λοιπόν, οι Σαρακηνιώτες στην ανοησία που έκαναν; Απολύτως προβλέψιμα. Κατηγορώντας τον... Αη Γιάννη που μάζεψε όλο τον κόσμο! Βέβαια, τον Αη Γιάννη πώς να τον κατηγορήσεις; Να τα βάλεις με το ομώνυμο εκκλησιάκι, το μοναδικό κτίσμα ψηλά στον βράχο; Δεν γίνεται! Θα πέσει φωτιά να μας κάψει! Έτσι, τα έβαλαν με την ταβέρνα κοντά στην παραλία του Αη Γιάννη. Που μάζεψε όλα τα λεφτά! Που είναι μονοπώλιο! Που... αυτοί που την έχουν δεν είναι Γαυδιώτες!

Στην άλλη μεριά του νησιού βρίσκεται ο Κόρφος, μια παραλία τελείως διαφορετική: έχει βότσαλο, βαθιά νερά και πίσω δεσπόζει ένα υπέροχο πευκόδασος. Και εκεί πήγαιναν ορισμένοι κατασκηνωτές. Τώρα, το μέρος περιφράχτηκε. Ετοιμάζεται για camping και θα πρέπει να πληρώσεις για να μείνεις εκεί. Απαγορεύεται να κάνουμε διακοπές χωρίς να πληρώνουμε. Δεν φτάνει που αναπνέουμε τσάμπα!

Όταν ολοκληρωθεί και αυτή η... επένδυση, οι ελεύθεροι κατασκηνωτές του Αη Γιάννη θα γίνουν περισσότερο ενοχλητικοί. Θα γίνουν ξαφνικά οι ξυπόλυτοι, οι βρωμιάρηδες, αυτοί που καταστρέφουν τους κέδρους. Θα θυμηθεί ξαφνικά η αρχαιολογική υπηρεσία το χρέος της... Και η ζήλια του

Σαρακήνικου που, έχοντας επενδύσει στην «ανάπτυξη», δεν έχει προσελκύσει ξανά πολλούς κατασκηνωτές, θα ταιριάζει απόλυτα. Και όλα θα γίνουν εν-τάξει.

Το μέντιουμ παριστάνω; Μήπως προβλέπω το μέλλον; Ή μήπως απλώς η ιστορία είναι γνωστή από άλλα μέρη, από παλαιότερες αντιδράσεις που φαίνονται να υπακούν σε έναν βασικό κανόνα της ψυχολογίας – του ατόμου και της ομάδας; Κανόνας που λέει ότι η μετάθεση (ευθυνών, συναισθημάτων, προθέσεων) είναι ένας αμυντικός μηχανισμός που σκοπό έχει, προβάλλοντας στον Άλλον τα αρνητικά του, να διατηρήσει την ιδεατή εικόνα του ίδιου του του εαυτού. Και που λέει ότι ο Άλλος, ιδιαίτερα όταν είναι ξένος ή απλώς διαφορετικός με *οποιοδήποτε τρόπο*, είναι εύκολο θύμα επειδή είναι εκτός της ομάδας, εκτός της ιδεολογίας. Κάθε εκτός.

* * *

Έτσι και στον Να, στην Ικαρία απαγόρευσαν οι αρχές τον γυμνισμό και την κατασκήνωση – την κατασκήνωση γενικά αφού ούτε οργανωμένη υφίσταται. Διότι τώρα πάνω από τον Να χτίστηκαν ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια. Δεν τους χρειάζονται πια αυτούς που αγάπησαν το μέρος και το ανέδειξαν τόσα χρόνια σε όλη την Ελλάδα. Αναπτύχθηκαν κι αυτοί: γέμισαν μετόν.

Τι αχαριστία! Να διώχνεις αυτούς που σε ανέδειξαν όταν πια δεν τους χρειάζεσαι.

Τον γυμνισμό όμως γιατί; Ε, μα, τώρα αυτοί που έρχονται στα δωμάτια είναι –έτσι θεωρούν κάποιοι– καθωσπρέπει, οικογενειάρχες⁹. Δεν κάνει... Όχι δεν κάνει. Δεν μας αρέσει το γυμνό, λέει, δίπλα μας. Σοκάρει όταν είναι ελεύθερο, απλό, ανεπιτήδευτο. Εμείς, λέει, το γυμνό το μάθαμε μόνο ως εμπόρευμα. Να πουλά προϊόντα στις τηλεοράσεις, στα περιοδικά. Όταν πάμε με τα παιδιά μας στο περίπτερο, και χαζεύουν τις γυμνές στα εξώφυλλα, εντάξει, τι να κάνεις; Αλλά ελεύθερο; Στη φύση; Χωρίς προϊόν να το συνοδεύει. Α, πα πα!

Τα παιδιά εκπαιδεύονται στα ταμπού της κοινωνίας. Εκπαιδεύονται επίσης στην αποδοχή του παραλόγου και της ασυνέπειας. Θυμάμαι ένα κοριτσάκι στη **Νάξο, τον Αύγουστο 2004**. Θα ήταν γύρω στα 10-12. Έκανε

9. Αυτή η ταύτιση της οικογένειας με τις συντηρητικές αρχές χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Και μέσα μας εννοώ, αφού δεν είναι λίγοι αυτοί που θεωρούν πως «τώρα που θα έρθει και το παιδί, πρέπει να σοβαρευτώ»! Κι ευνουχίζουν την παιδικότητα του παιδιού τους, τη φαντασία του, την επιθυμία του πριν ακόμη γεννηθεί. Ευνουχίζοντας πρώτα-πρώτα το παιδί μέσα τους...